

INSTITUȚIONALIZAREA ȘTIINȚEI ACADEMICE ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ (1946–1960)

Doctor în politologie, conferențiar universitar **Constantin MANOLACHE**

Doctor în istorie **Ion XENOFONTOV**

Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” (Institut) a AȘM

ACADEMIC SCIENCE INSTITUTIONALIZATION IN MOLDAVIAN SSR (1946–1961)

Summary: Based on unpublished materials from three archives (Central Scientific Archive of the Academy of Sciences, Archive of socio-political organizations from Moldova, the Moldovan National Archives) and the literature in domain, the historical, sociopolitical, as well as other aspects are analyzed, concerning Moldavian SSR academic science institutionalization in the 1946–1961 years. Informational support is complemented by illustrative material that reflects in detail addressed topic.

Keywords: Moldavian Scientific Research Base of AS USSR, Moldovan branch of the AS USSR, Academy of Sciences of MSSR, scientists, science.

Rezumat. În baza materialelor originale din trei arhive (Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei, Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova, Arhiva Națională a Republicii Moldova) și a literaturii de specialitate, se analizează contextul istoric și sociopolitic al instituționalizării științei academice în RSS Moldovenească în anii 1946–1960. Suportul informațional este completat cu material ilustrativ ce reflectă aspecte inedite ale subiectului abordat.

Cuvinte-cheie: Baza Moldovenească de Cercetări Științifice a AȘ a URSS, Filiala Moldovenească a AȘ a URSS, Academia de Științe a RSS Moldovenești, savanți, știință.

Preliminarii. Știința constituie un factor substanțial în evoluția societății, nivelul cercetărilor științifice reflectând, într-un fel, gradul de dezvoltare socio-economică și culturală a statului. Substratul istoric reprezintă, de fapt, o premisă esențială în apariția, consolidarea și dezvoltarea științei.

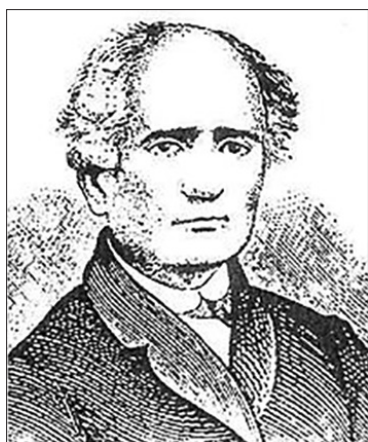
Referințe la cunoștințele științifice acumulate în sec. XV–XVII găsim în operele cronicarilor, călugărilor cărturari, dascălilor din acele timpuri. O parte din lucrările apărute în această perioadă se păstrează în arhivele și bibliotecile de prestigiu din Grecia (Sfântul Munte Athos), Anglia, Rusia, SUA, România etc. Savantul enciclopedist Dimitrie Cantemir (1673–1723), domn erudit al Moldovei (1710–1711), membru titular al Academiei din Berlin (Societatea Branderburgică a Științelor, 1714), s-a evidențiat ca un cărturar polyvalent, unul dintre iluștrii exponenți ai culturii și gândirii științifice occidentale și orientale de la intersecția secolelor XVII–XVIII [1]. În afirmarea științei moderne din spațiul românesc un rol de seamă l-au avut reprezentanții școlii ardelene.

După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus (1812) are loc o segmentare a științei în diferite medii culturale, sociopolitice și ideologice. Astfel, în Basarabia anilor 1812–1917 știința s-a dezvoltat în contextul cercetărilor din Rusia, cu amprenta timpului văzând, totuși, lumina tiparului o serie de lucrări din domeniul istoriei, geografiei, statisticii, naturii etc. Au fost înființate o serie de instituții de educație și cercetare:

Seminarul Teologic din Chișinău (1813), Școala de Pomicultură din Chișinău (1842), reorganizată ulterior în Școala de Viticultură și Vinificație (1890), Muzeul Antichității Pontului Scitic (1880), Observatorul Meteorologic din Chișinău (1886), Muzeul Ținutului Natal (1889), școlile agricole din Grinăuți, Cucuruzeni și Purcari (1893), Observatorul Astronomic din Dubăsarii Vechi (1908). Au apărut primele asociații științifice: Comisia Gubernială a Arhivelor din Basarabia, subordonată Institutului de Arheologie al Academiei de Științe din Rusia (1898) [2], Societatea Arheologică Istorico-Bisericească din Basarabia (1904), Societatea Naturaliștilor și Amatorilor de Științe Naturale din Basarabia (1904).

De menționat că mai mulți basarabeni au fost aleși membri ai academiilor de științe din Rusia (URSS), România, Ucraina, Cehia. Îi menționăm în acest context pe microbiologul L. Tarasevici, geograful și biologul L. Berg, chimiștii N. Zelinski, L. Pisarjevski, A. Frumkin, pedologul și agrochimistul G. Ghedroiț, naturaliștii A. Denghinck și P. Jukovski, pedologul N. Dimo, ginecologul C. Scrobanski, slavistul Al. Kociubinski, astrofizicianul N. Donici, istoricul și literatul Șt. Ciobanu ș.a. [3].

După Unirea Principatelor Române (1859) și constituirea statului român modern, s-au creat condiții favorabile pentru proliferarea culturii și științei. Fără Academie, estima scriitorul Gheorghe Sion (1821–1892), „talentele sunt osândite a zace în întuneric cu

Alexandru HÂJDĂU (1811–1872),
membru fondator al Academiei Române

Ștefan GONATA (1838–1896),
membru fondator al Academiei Române

florile mirositoare abandonate între mărăcini sau călcate de picioare profane” [4].

Între 1–13 aprilie 1866 s-a aprobat totalitatea instrucțiunilor, normelor și regulilor Societății Literare Române, subvenționată de stat și având drepturi de a primi ofrande (donații). Noua structură academică urma să includă: trei membri din Moldova, patru membri din Muntenia, trei membri din Transilvania, doi membri din Banat, doi membri din Maramureș, doi – din Bucovina, trei – din Basarabia, doi – din Macedonia. Inițial, numărul total al membrilor fondatori era de 21, componența numerică și nominală a acestora ulterior fiind modificată, ajungând la 22 de persoane. Cei trei membri fondatori ai Academiei Române, reprezentanți din Basarabia, aflată în componența Imperiului Rus, erau Alexandru Hâjdău (1811–1872), Constantin (Costache) Stamati (1786–1869) și Ioan Străjescu (1833–1873). Constantin (Costache) Stamati, aflat la moșia sa de la Ocița, județul Hotin, avea o stare a sănătății precară, de aceea nu a putut onora înaltul for academic, fiind

înlocuit de agronomul și omul politic Ștefan Gonata (1838–1896) [5].

După integrarea Basarabiei (1918) în cadrul României, la Chișinău s-au deschis facultățile de Teologie (1927) și de Agronomie (1933) ale Universității din Iași. Institutul Social Român din Basarabia (inaugurat în 1934, la Chișinău, și reorganizat, în 1939, în Institutul de Cercetări Sociale al României – Regionala Chișinău) a efectuat cercetări sociologice complexe în unele comunități rurale. La Școala de Viticultură și Vinificație din Chișinău s-au realizat cercetări în domeniul științelor biologice și agricole. Comisia monumentelor istorice, secția din Basarabia, a editat *Anuarul Comisiei monumentelor istorice* [6].

În 1926, în RASS Moldovenească a fost instituită Comisia filologică pentru unificarea limbii moldovenești, care a devenit nucleul Comitetului științific moldovenesc pe lângă Comisariatul Norodnic al Învățământului, cu secțiile de lingvistică, literatură, istorie, etnografie, economie, studiul artelor, o bibliotecă științifică și o secție de doctorat [7]. În baza acestui co-

Facultatea de Teologie în perioada interbelică, Chișinău.
Biblioteca Națională a României.
Cota arhivistică: inv. 19089

Librăria Românească în perioada interbelică, Bălți.
Biblioteca Națională a României.
Cota arhivistică: inv. 49421_52

mitet a fost organizat Institutul Moldovenesc de Cercetări Științifice în domeniul Istoriei, Economiei, Limbii și Literaturii pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului (1939) [8], transferat ulterior la Chișinău, unde activau Institutul Agricol și Institutul Pedagogic Moldovenesc de Stat. Cercetările din Basarabia și RASS Moldovenească în perioada interbelică nu aveau un caracter sistematic și complex, reflectând doar unele domenii ale culturii și economiei [9]. La sfârșitul anului 1940, în RSSM funcționau 10 instituții științifice și de învățământ superior, cu 180 de colaboratori științifici [10].

În 1941, în contextul operațiilor militare pe frontul germano-sovietic, Institutul Moldovenesc de Cercetări Științifice în domeniul Istoriei, Economiei, Limbii și Literaturii a fost evacuat în orașul Buguruslan, regiunea Orenburg, iar în octombrie 1944 revine la Chișinău. Din punct de vedere etnic, în componența Institutului Moldovenesc predominau elementele alogene. Conform documentelor de arhivă, la 14 decembrie 1945, efectivul Institutului numărând 19 colaboratori era compus, sub aspect etnic, din șapte evrei, cinci moldoveni, patru ruși și trei ucraineni [11, 12].

Baza Moldovenească de Cercetări Științifice a AȘ a URSS (1946–1949). Potrivit conceptului sovietic de administrare a științei, instituționalizarea și formarea unei infrastructuri fiabile de cercetare reprezintă premisa de bază a dezvoltării potențialului științific [13]. La sfârșitul anului 1944, în ziarul *Советская Молдавия* (Moldova sovietică) se menționa: „Pentru rezolvarea problemelor tehnico-științifice ce țin de dezvoltarea economiei naționale a republicii ar fi de dorit să se creeze un centru științific unic de conducere și organizare care ar uni toate forțele științifice de cercetare și tehnico-ingenerești din republică” [14]. La solicitarea Guvernului RSS Moldovenești, a sosit o delegație a Prezidiului Academiei de Științe a URSS, condusă de m. c. C.C. Șișkin, care a studiat nivelul vieții științifice în republică [15]. Savanții au ajuns la concluzia că la Chișinău sunt întrunite toate condițiile necesare pentru deschiderea unei instituții academice și au propus instituirea unei astfel de structuri [16]. Decizia a fost luată de către Consiliul Comisarilor Poporului al URSS la 11 martie 1946 [17]. În baza acestui document, la 12 iunie 1946, Consiliul de Miniștri al RSSM și Biroul Comitetului Central al PC (b) al Moldovei au adoptat hotărârea de constituire a Bazei Moldovenești de Cercetări Științifice a AȘ a URSS (în continuare – Baza) [18], direcțiile principale de cercetare, structura și administrația fiind coordonate cu Prezidiul Academiei de Științe a URSS [19]. Ziua de 12 iunie 1946 este considerată drept ziua instituționalizării primelor structuri academice din RSS Moldovenească. Director al noii instituții a

Acad. Veaceslav P. VOLGHIN (1946–1949), directorul Bazei Moldovenești de Cercetări Științifice a AȘ a URSS. Arhiva Științifică Centrală a AȘM. Fond foto

fost numit acad. Veaceslav P. Volghin (11.06.1879, s. Amoni, județul Râlsk, gubernia Kursk – 03.07.1962, Moscova), vicepreședinte al AȘ a URSS (1942–1953), coordonatorul bazelor și filialelor ale AȘ a URSS [20]. Formal, numirea istoricului, cercetător al utopismului socialist, Veaceslav P. Volghin, la conducerea Bazei, a fost precedată de o corespondență dintre conducerea politică a Moldovei sovietice cu acad. S.I. Vavilov, președintele Academiei de Științe a URSS [21]. V. P. Volghin a contribuit personal la crearea infrastructurii de cercetare a Bazei [22]. În perioada decembrie 1946 – mai 1947, în funcția de director adjunct a fost numit geograful Macar Radul (04.09.1910, s. Martonoșa, raionul Novo-Mirgorodsk, regiunea Kirovograd, RSS Ucraineană – 02.05.1971, Chișinău) [23], înlocuit, în septembrie 1947, de istoricul Iachim Grosul (8/21.09.1912, s. Caragaș, azi raionul Slobozia – 28.09.1976, Chișinău).

Resursele umane și financiare limitate [24] au permis constituirea doar a unui singur institut – Institutul

Un corp al sediului Bazei Moldovenești de Cercetări Științifice a AȘ a URSS. Arhiva Științifică Centrală a AȘM. Fond foto

de Istorie, Limbă și Literatură, și șapte sectoare: botanică, geologie, viticultură și pomicultură, pedologie, zoologie, energetică, economie și geografie. Insuficiența cadrelor s-ar explica nu doar prin pierderile umane cauzate de al Doilea Război Mondial, dar și prin reprimarea și evadarea, pe motive ideologice și politice, a unei părți considerabile a intelectualității științifice și culturale în anii 1940–1941 și în primii ani postbelici. Nu e de neglijat nici faptul că multe persoane care puteau fi încadrate în exclusivitate în domeniul cercetării erau antrenate în activitatea didactică în instituțiile de învățământ superior, restabilite sau fondate în primii ani postbelici. Evident, lipsa cadrelor a influențat negativ activitatea științifică a institutului, planurile lui de investigație rămânând a fi neîndeplinite [25].

În perimetrul structurilor științifice urma să se studieze probleme de istorie, arheologie și etnografie; să se abordeze subiecte referitoare la geneza și evoluția limbii, literaturii, folclorului și artei populare [26, 27]; să se analizeze realitățile naturale de pe teritoriul republicii: structura geologică și mineralele utile, solul și flora, resursele acvatice și energetice și să se elaboreze metode eficiente de utilizare rațională a lor; să se cerceteze și să se elaboreze principii de dezvoltare a agriculturii și metode de combatere a secetei [28] etc.

Autoritățile sovietice moldovenești mizau pe faptul că prin fondarea Institutului de Istorie, Limbă și Literatură se va produce o cotitură în redactarea bolșevică a istoriei Moldovei. În procesul de elaborare a direcțiilor principale de activitate a Bazei o atenție prioritară se acorda „studierii istoriei, arheologiei și etnografiei poporului moldovenesc” [29]. Director interimar al Institutului de Istorie, Limbă și Literatură a fost numit istoricul Vasile Senchevici (1946–1947), urmat de filologii Ivan Ciobanu (Ceban) (1946–1951) și Andrei Borșci (1952–1958) [30].

Activitatea științifică a Bazei a fost tergiversată pe parcursul unui an, fiind inițiată *de facto* în 1947 [31]. Noua structură întâmpina dificultăți privind asigurarea logistică și financiară.

În anul 1947 s-au editat *Analele* (Ученые записки) Institutului de Istorie, Limbă și Literatură – prima publicație științifică anuală a Bazei. În 1948, cercetătorii științifici aveau la dispoziție două biblioteci, cu un fond de peste 177 000 de exemplare de cărți. În același an a fost montată o tipografie și achiziționate utilaje în valoare de 140 000 de ruble [32]. Colaboratorii structurii academice au efectuat opt expediții de teren, parcurgând, în total, o distanță de 55 000 km [33].

În iunie 1949 a fost organizată cea dintâi sesiune științifică a Bazei, la care au participat 520 de cercetători științifici, cadre didactice universitare, ale școlilor medii tehnice și generale [34]. În cadrul manifestării

științifice s-au prezentat primele realizări, constatându-se, totodată, rezultatele insuficiente pentru necesitățile sporite ale economiei republicii. S-a atenționat asupra oportunității de a amplifica activitatea structurii și de a o transforma într-un centru de coordonare a științei din RSS Moldovenească. M. c. al AȘ a URSS P. Baranov, numit la 18 martie 1949 în funcția de director al Bazei, ulterior președinte al Prezidiului Filialei Moldovenești a AȘ a URSS (1949–1954), în alocuțiunea sa a specificat: „Suntem convinși că prezenta sesiune va constitui începutul unei colaborări profunde între savanții republicii și că Baza (Moldovenească – n.n.) Academiei de Științe va îndreptăți misiunea sa de centru ce unifică gândirea științifică și activitatea organizațiilor științifice din republică..., ca temelie pe care se va fâuri Academia republicană” [35]. Prin acest discurs, se promova, de altfel, ideea unei reorganizări a structurii instituționale, acțiune care avea să se producă peste doi ani. Activitatea centrelor științifice era monitorizată în permanență de către comisii speciale ale Academiei de Științe a URSS [36] și ale Comitetului Central al PC (b) al Moldovei [37, 38].

Filiala Moldovenească a AȘ a URSS (1949–1961).

Drept urmare a unor acțiuni de organizare formală caracteristică tuturor instituțiilor din bazele din Uniunea Sovietică, la 7 septembrie 1949, în conformitate cu decizia Consiliului de Miniștri al URSS „Cu privire la ameliorarea asigurării materiale a lucrătorilor filialelor și ai bazelor de cercetări științifice ale AȘ a URSS”, a fost modificat statutul Bazei, aceasta fiind reorganizată în Filiala Moldovenească a AȘ a URSS. La 13 decembrie 1949, Biroul CC al PC(b) din Moldova prin hotărârea „Cu privire la crearea Filialei Moldovenești a AȘ a URSS”, a aprobat proiectul structurii propus de vicepreședintele Prezidiului Filialei I. Grosul [39]. La 18 iulie 1950, noua structură a fost aprobată, cu unele modificări ale Prezidiului AȘ a URSS, prin hotărârea Guvernului URSS [40]. Componenta Prezidiului Filialei a fost aprobată de Prezidiul AȘ a URSS [41]. Până în 1954, președinte al Prezidiului Filialei Moldovenești a fost numit membrul corespondent P. Baranov, substituit în această funcție de către istoricul Iachim Grosul.

Pe parcurs s-au întreprins acțiuni semnificative de creare a bazei tehnico-materiale, a infrastructurii de cercetare, de pregătire a resurselor umane științifice tinere, constituire a direcțiilor de cercetare și identificare a structurii de organizare a cercetărilor științifice.

În anii 1950–1960 s-au format mai multe structuri instituționale. În 1950 – Institutul de Pomicultură, Viticultură și Vinificație și Grădina Botanică; în 1953 – Institutul de Pedologie, Agrochimie și Ameliorare; în 1957 – Institutul de Biologie, Institutul de Geologie și Materiale de Construcții, ultimul fiind reorganizat,

în 1958, în Institutul de Geologie și Minerale Utile; în 1958, pe baza Institutului de Istorie, Limbă și Literatură, s-au constituit două structuri: Institutul de Istorie și Institutul de Limbă și Literatură; în 1959 – Institutul de Chimie, Secția de fizică a corpului solid și Editura „Știința”; în 1960 – Institutul de Economie, Institutul de Zoologie și Secția de genetică a plantelor. În cadrul Filialei funcționau 11 secții și laboratoare: de pedologie, fitopatologie generală, mecanizare și electrificare a agriculturii, zoologie, geochimie, chimie analitică, economie, stațiunea de seismologie ș.a. Numărul instituțiilor din domeniul cercetării (inclusiv instituțiile de învățământ superior) s-a majorat de la 25 în anul 1950 la 41 în anul 1960. A crescut ponderea formelor superioare de organizare a științei – institutele, al căror număr s-a majorat de la 5 la 18. În 1956 a fost creat Consiliul de Coordonare a Activității Științifice pe lângă Consiliul de Miniștri, instituție ce coordona activitatea de cercetare a organizațiilor științifice și a catedrelor din instituțiile de învățământ superior. În legătură cu organizarea Comitetului Tehnico-Științific de Stat al Consiliului de Miniștri al RSSM (1958), Consiliul Republican de Coordonare a Activității Științifice a fost trecut în subordinea Filialei Moldovenești a AȘ a URSS. Către 1960, în RSS Moldovenească funcționau 41 de centre științifice și universitare [42].

S-a pus accentul pe dezvoltarea noilor direcții științifice (chimia moleculară, biochimia, fizica corpului solid, semiconductoarele și aplicarea lor tehnică, chimia substanțelor naturale și biologic active, biofizica și radiobiologia, genetica, fiziologia plantelor, animalelor și a omului, energetica și automatizarea etc.), s-a perfecționat rețeaua instituțională a organizațiilor științifice.

O caracteristică a dezvoltării științei în RSS Moldovenească în perioada postbelică rezidă în constituirea și consolidarea concomitentă a sectoarelor ei principale: academic, universitar și de ramură, conțurând în ansamblu un sistem de cercetări științifice republican unic [43, 44].

O expediție de cercetare a colaboratorilor Grădinii Botanice, 1950. Muzeul Științei al Academiei de Științe a Moldovei. Fond foto. Cota arhivistică: 00010

Instituțiile academice aveau în tematica de cercetare subiecte de studiu ajustate la necesitățile economiei și culturii RSS Moldovenești stipulate de organele de partid. În cadrul sesiunii a treia a organelor de partid republicane (30 martie – 1 aprilie 1951), L.I. Brejnev, prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei (6 iulie 1950 – 25 octombrie 1952) a ținut o alocuțiune în care a specificat faptul că „Una din cele mai grave probleme ale activității științifice rezidă în slaba implicare a savanților în sectorul de producție, implementarea slabă în practică a inovațiilor și descoperirilor științifice” [45].

În formarea potențialului științific se punea accentul pe cadrele științifice venite din exteriorul republicii. Doar în mediul universitar din RSS Moldovenească, în anii 1945–1960, au sosit „în ajutor” 300 de candidați (doctori) și doctori (doctori habilitați) [46]. Se punea accent și pe problemele sociale ale cercetătorilor. De exemplu, în 1950, acad. A.V. Topciev, secretarul științific al Prezidiului Academiei de Științe a URSS, i-a adresat o scrisoare lui L.I. Brejnev, prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei, prin care solicita asigurarea colaboratorilor Filialei cu spațiu locativ [47].

În 1949, în cadrul Filialei a fost organizată pregătirea cadrelor științifice prin doctorat. Mulți specialiști erau delegați în centre științifice și universitare din URSS pentru susținerea tezelor de doctorat. Până în anul 1958, în RSSM au fost pregătiți peste 200 de doctori în științe. Dosarele candidaților pentru studiile de doctorat erau coordonate cu Ministerul Securității de Stat al RSS Moldovenești [48].

Numărul cercetătorilor științifici a crescut de la 745 în anul 1950 la peste 2 000 în anul 1960, inclusiv al doctorilor habilitați (doctori în științe) de la 31 la 48 și al doctorilor (candidați) în științe de la 165 la 564 [49]. În 1959, în cadrul Filialei activau 670 de persoane, inclusiv 251 – cercetători științifici (19 doctori

M. Zaslavski (stânga), cercet. șt. sup., într-o discuție de informare cu colhoznicii. Bulboaca, martie 1952. Arhiva Națională a Republicii Moldova. Cota arhivistică: 1114.

[candidați] și 97 de doctori habilitați [doctori]) [50]. În comparație cu anul 1950, numărul cercetătorilor cu grad științific s-a majorat de peste trei ori. Dacă în primii ani postbelici corpul de cercetători se completa preponderent cu elemente alogene, la sfârșitul anilor 1950 cadrele locale au devenit sursa principală de formare și consolidare a potențialului științific uman. S-a majorat efectivul moldovenilor care activau în instituțiile științifice unionale: de la 126 de cercetători științifici în anul 1950 la 305 în anul 1955 și 590 în anul 1960 [51].

Treptat, în viața științifică se impun savanții: A. Ablov (chimia anorganică și chimia compușilor complecși), V. Andrunachievici (algebră), N. Corlăteanu (lingvistică), P. Dvornikov (selecția și agrotehnică culturilor legumicole), L. Dorohov (fiziologia și biochimia plantelor), I. Dicusar (agrochimia și fiziologia plantelor), Gh. Lazurievski (chimia organică și chimia compușilor naturali), I. Lealikov (chimia analitică), I. Petrov (prelucrarea electrochimică a metalelor), M. Iaroșenko (ihtologie, piscicultură și hidrobiologie), A. Kovarski (selecția și genetica plantelor); Vl. Râbin (cariologie, genetică și pomicultură), C. Moraru (fiziologia și ameliorarea plantelor), I. Prinț (entomologie și protecția plantelor), P. Ungureanu (vinificație), A. Lupan (literatură), D. Verderevski (fitopatologie, protecția plantelor, imunologie și virusologie), I. Grosul (istorie), E. Russev (istorie și filologie) ș.a.

De specificat faptul că Filiala era în permanență monitorizată de Academia de Științe a URSS. La 16 martie 1951, potrivit unei decizii a Biroului CP (b) al Moldovei, s-a instituit o Comisie de verificare a activității Filialei [52]. În 1956, G.D. Poleakov, doctor în biologie, directorul Institutului de Ihtologie al AȘ a URSS, a studiat activitatea științifică a Centrului de Zoologie [53].

Ideea de constituire a unei academii în cadrul RSS Moldovenești se profilează în anul 1951, atunci când apar primele proiecte în acest sens [54]. Un ecou substanțial în activitatea Filialei l-a avut publicarea în ziarul Pravda (1955) a articolului *Filiala Moldovenească a Academiei de Științe are nevoie de ajutor* [55]. Autorii materialului, S. Titarenko și N. Gladilin, atenționau asupra unor neajunsuri în activitatea instituției academice. Se aduceau critici la adresa partidului, autorităților publice republicane și a Academiei de Științe a Uniunii Sovietice, care nu acordau o atenție sporită Filialei. La 13 ianuarie 1956, Prezidiul Academiei de Științe a URSS a luat act de articolul publicat în ziarul oficial și a propus reorganizarea Filialei în Academia de Științe a RSS Moldovenești [56].

În a doua jumătate a anilor 1950, RSS Moldove-

Cercet. șt. inf. Nicolae Chetru studiază ceramica depistată în urma săpăturilor arheologice, 1959.

Foto: Șlamovici. Arhiva Națională a Republicii Moldova. Cota arhivistică: 45343.

nească era unica republică din URSS care nu dispunea de o organizație științifică proprie de genul academiei de științe, fiind ultima republică în care o atare academie a fost înființată. Pentru comparație, în statele baltice s-au înființat oficial academii de științe de tip sovietic după tratatul de neagresiune dintre Germania și URSS numit și Pactul Ribbentrop-Molotov (23 august 1939). Astfel, în Lituania, Academia de Științe a fost creată la 16 ianuarie 1941, în Estonia centrul academic, format la 28 ianuarie 1938, după anexarea la URSS a fost lichidat la 17 iulie 1940 și reorganizat după modelul sovietic la 28 iunie 1945, iar în Letonia, Academia de Științe fusese constituită la 14 februarie 1946.

In grosso modo, în perioada postbelică s-a format și consolidat suportul instituțional al tuturor domeniilor științifice din RSS Moldovenească. Baza/Filiala Moldovenească a AȘ a URSS, cel mai important centru științific academic din Moldova sovietică, a format contextul instituțional general de organizare a unei academii.

Cercetări de micropaleontologie la Filiala Moldovenească a AȘ a URSS, 1959. Muzeul Științei al Academiei de Științe a Moldovei. Fond foto. Cota arhivistică: 00028

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE ȘI NOTE

1. Dinastia Cantemireștilor. Chișinău /Coord., red. șt.: acad. Andrei Eșanu. Chișinău: Editura „Știința”, 2008. 609 p.
2. Jarcuțchi I. Comisia Gubernială a Arhivelor din Basarabia (sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX). Chișinău: Institutul de Studii Enciclopedice, 2012. 272 p.
3. Covarschi Brighida, Jarcuțchi I. Academicieni din Basarabia și Transnistria (a doua jumătate a secolului al XIX-lea). Chișinău: Centrul de editare și tipar al Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, 1996.
4. Revista Carpaților, t. I, ianuarie-martie 1860, pp. 295-301; t. II, aprilie-iunie, 1860, pp. 156-170.
5. Pascu Ș. Istoricul Academiei Române. 125 de ani de la înființare. București: Editura Academiei Române, 1991, pp. 55-56.
6. Agrigoroaiei I., Palade Gh. Basarabia în cadrul României întregite, 1918–1940. Chișinău: Universitas, 1993, pp. 92-103.
7. Arhiva Națională a Republicii Moldova. F. 1511, inv. 1, dos. 1, 152 f.
8. Институт Истории имени Я. С. Гросула /Отв. ред. В. И. Царанов. Кишинев: Издательство «Штиинца», 1984, p. 1.
9. Academia de Științe a Republicii Moldova. 50 de ani. Chișinău, 1996, p. 6.
10. Jarcuțchi I. File din istoricul Academiei de Științe (65 de ani de la formarea primelor instituții academice din Republica Moldova). În: Akademos, nr. 2 (21), iunie 2011, p. 14.
11. Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, 1940–2000. Chișinău, 2000, pp. 6-7.
12. Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei (în continuare – AȘCAȘM). Fond 3, inv. 1, d. 14, f. 9-10.
13. Беляев Е. А., Пышкова Н. С. Формирование и развитие сети научных учреждений СССР. Москва, 1979, с. 4.
14. Советская Молдавия, 21 декабря, 1944.
15. Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova (în continuare – AOSPRM). Fond 51, inv. 51-5, d. 539, f. 35-38.
16. Советская Молдавия, 16 июня, 1944.
17. Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei (în continuare – AȘCAȘM). Fond 1, inv. 2, dos. 1, f. 1.
18. AOSPRM. Fond 51, inv. 4, d. 11, f. 320-322.
19. AȘCAȘM. Fond 1, inv. 4, dos. 1, f. 1.
20. De altfel, tatăl său, Piotr N. Volghin (1853–1917), candidat în științe matematice, a exercitat funcția de supraveghetor al Sectorului I al Direcției accize din Chișinău. Familia Volghin a locuit pe strada Leovsaica nr. 71 (în prezent, str. Șciusev nr. 93). V. Volghin, după absolvirea a trei clase la Gimnaziul din Nemirovsk în 1892, a studiat în clasa a IV-a la Gimnaziul nr. 2 din Chișinău, pe care l-a absolvit cu medalie de aur (1897). Vezi: Covarschi Brighida, Jarcuțchi Ion. Op. cit. p. 121.
21. AOSPRM. Fond 51, inv. 4, d. 101, f. 3-4.
22. Левит С. Э. Воспоминания о Молдавской Академии наук и ее первом президенте Я. С. Гросуле. Тирасполь, 2014, С. 53
23. AȘCAȘM. Fond 1, inv. 3, dos. 3677, f. 2
24. AOSPRM. Fond 51, inv. 4, d. 25, f. 297-299 v.
25. AȘCAȘM. Fond 3, unv. 1, d. 10, f. 3.
26. AOSPRM. Fond 51, inv. 51-5, d. 534, f. 52-53.
27. *Ibidem*, d. 539, f. 19-25
28. AOSPRM. Fond 51, inv. 51-5, d. 676, f. 73, 79-80.
29. Dragnev D. Istorie și civilizație medievală și modernă timpurie în Țările Române. Studii și materiale. Chișinău: Cartdidact, 2012, p. 522.
30. Xenofontov I., Prisac Lidia. File din activitatea Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Bazei/Filialei Moldovenești a AȘ a URSS (1946–1958). În: Enciclopedica. Revistă de istorie a științei și studii enciclopedice, nr. 1 (4), 2013, p. 30.
31. AOSPRM. Fond 51, inv. 5, d. 527, f. 80-86, 88-98.
32. AȘCAȘM. Fond 1, inv. 2, dos. 8, f. 2.
33. *Ibidem*, f. 1.
34. AȘCAȘM. Fond 1, inv. 1, dos. 20, f. 346.
35. Доклады Первой научной сессии Молдавской научно-исследовательской базы Академии наук СССР. Кишинев, 1950, с. 3.
36. AOSPRM. Fond 51, inv. 51-5, d. 539, f. 35-38.
37. *Ibidem*, f. 76-87.
38. *Ibidem*, inv. 4, d. 13, f. 111-112.
39. AOSPRM. Fond 51, inv. 8, d. 38, f. 55-56, 113-114.
40. *Ibidem*, d. 458, f. 55-56, 117-119.
41. *Ibidem*, inv. 10, d. 279, f. 55.
42. Тарасов О. Ю. Развитие научного потенциала Молдавской ССР. Кишинев, 1986, с. 4.
43. Jarcuțchi I., Manolache C., Xenofontov I. Știința în Republica Moldova (I). În: Enciclopedica. Revistă de istorie a științei și studii enciclopedice, nr. 1 (4), 2013, p. 13.
44. Duca Gh., Petrescu I. Managementul academic. Chișinău: Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” (Institut), 2015, p. 45.
45. AOSPRM. Fond 51, inv. 10, d. 1, f. 74.
46. Тарасов О.Ю. Формирование и развитие научного потенциала Молдавской ССР. Кишинев: «Штиинца», 1987, с. 33.
47. AOSPRM. Fond 51, inv. 11, d. 319, f. 5-6.
48. *Ibidem*, inv. 10, d. 279, f. 94.
49. Furdui T., Jarcuțchi I., Balmuș V. Știința // Republica Moldova. Ediție enciclopedică. Ediția a doua, revăzută și adăugită, Chișinău, Institutul de Studii Enciclopedice, 2010 [2011], p. 417.
50. AȘCAȘM. Fond 1, inv. 2, dos. 70, f. 141.
51. Furdui T., Jarcuțchi I., Balmuș V. Op. cit. p. 417.
52. AOSPRM. Fond 51, inv. 10, d. 47, f. 65.
53. *Ibidem*, inv. 15, d. 8, f. 73-81.
54. Клименко В. И. История организации и развития академической науки в Молдавской ССР (1946–1990). Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора исторических наук. Москва, 1993, с. 1.
55. Титаренко С., Гладилин Н. Молдавскому филиалу Академии наук нужна помощь // Правда, 1955, 30 мая.
56. AOSPRM. Fond 51, inv. 15, d. 1, f. 201.